

Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn

org.nr 984 097 824

Stiftet 1996

www.bedreinnemiljoforbarn.no

post@nfbib.org

Fenstad, 14. oktober 2023

Høring av veileder til Helse og miljø i barnehager, skoler og skolefritidsordninger.

Navn på forskriften – **Forskrift om det fysiske miljøet og helse i barnehager, skoler og skolefritidsordninger.**

Saksnummer 23/14000

postmottak@helsedir.no

Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn (NFBIB) ser det som viktig å spille inn viktige momenter til veilederen av forskriften om miljø og helse i barnehager og skoler.

I mer enn 25 år har Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn hatt fokus på barns helse i innemiljø/arbeidsmiljø/læringsmiljø.

NFBIB har mistet tilliten til kommunenes evne med tilsyn og ser med stort alvor på at Helsetilsynets Rapport 1-2020 konkluderer med at "Barns helse er folkehelse. Barnas arbeidsmiljø sikres ikke gjennom kommunenes tilsyn" (Rapport fra Helsetilsynets landsomfattende tilsyn i 2019.)

I vel 25 år er det dokumentert at over 30 % av disse virksomhetene har alvorlige inneklimateproblemer i sitt innemiljø, i strid med gjeldende lover og forskrifter, uten at kommunene har maktet/villet følge dette opp med relevant veiledning og tiltak. Det er alvorlig på mange måter, ikke minst i det tilsyns- og folkehelseperspektiv som kommunene har ansvaret for!

Det synes klart at det er behov for å styrke dette arbeidet både med hensyn til faglighet, forvaltning og ansvarsoppfølging. En god veileder er et skritt på veien til bedre å sikre barns arbeidsmiljø, men ikke nok.

Veilederen skal brukes av kommunen, ledere i skole og barnehage i det systematiske arbeidet med inneklimate og et helsevennlig læringsmiljø. Den vil være et arbeidsredskap for kommunens miljørettede helsevern ved rådgivning og tilsyn for å sikre barn og unge et godt og helsevennlig arbeids- og innemiljø. Det betyr at veilederen må være tydelig i sitt språk.

Vi opplever at den digitale versjonen (PC og smarttelefon) fremstår brukervennlig ved at den er organisert slik at det er enkelt å viderefremde paragrafer og eksempler. noe som er av stor betydning når foresatte og FAU/SU skal ta den i bruk.

Hvert tema i forskriften bør ha en faktaboks som inneholder en praktisk idébank for et godt inneklimate og læringsmiljø tilpasset skole og barnehage. En gjenkjennbar idébank vil være nyttig å

bruke når kommunen sammen med skole- og barnehageledere skal omsette de ulike paragrafene til handling.

Senere års klimaforandring/ekstremvær har vist at barnehagens og skolens beliggenhet er viktig. Vi kan ikke lenger plassere disse bygningene på utsatte tomter med stor fare for oversvømmelse. Et økt søkelys og bevissthet på plassering av barnehagen og skolen, må inn i planen og godkjenningen. Erfaring viser også at å legge ventilasjonen i bakken under bygget er en risikofyllt løsning for vanninntrenging.

Løsningen må unngås.

Erfaring viser også at flate tak er risikokonstruksjoner som er sårbare for fukt og vannskader.

Løsningen bør unngås.

Til veilederen av nevnte forskrift vil vi i tillegg gi følgende overordnede innspill:

1. **Godkjenning** – Bestemmelsen viser til (med NFBIBs tilføyelser uthevet) at viktige risikoforhold ved valg av beliggenhet blant annet er trafikk, luftforurensning, **stråling fra høyspent og mobilmaster**, støy, klima, **overvann** og områdets utforming. Det må være en to-trinns modell for nye virksomheter der gjennomgang og aksept av planer ved rehabilitering og nybygging er første trinn. **En oppstarts-godkjenning er trinn to:** Denne godkjenningen må foregå etter en tids bruk, f. eks tidligst etter 2 måneder og senest etter 6 måneder. Godkjenningen vil da basere seg på byggets drift, funksjonalitet, etablert internkontroll-rutiner, innhenting av brukererfaringer, osv. Eksisterende virksomheter må ha en tidsbegrenset godkjenning, for eksempel på fire år, (følge kommunens planer) og virksomheten må deretter søke om en ny godkjenning.
2. **Vedlikeholdsplan** – en vedlikeholdsplan må være skriftlig, gjennomførbar og knyttet til kommunens økonomiplan og årlige budsjett.
3. **Internkontroll** – barns rett til et godt arbeidsmiljø må utdypes i denne veilederen. NFBIB ber om at veilederen tydelig får frem at barn har de samme rettigheter som voksne har i arbeidsmiljølovens strenge HMS krav.
4. **Tilsyn** – Et vesentlig prinsipp i Norge er å ha et uavhengig tilsyn. Det er ikke til barns beste når kommunen selv fører tilsyn med sin egen virksomhet. Et tilsyn må ha habilitet, legitimitet og oppfølgingskompetanse. Helsetilsynet viste med all tydelighet i sin rapport 1-2020 – at *“Barns helse er folkehelse. Barnas arbeidsmiljø sikres ikke gjennom kommunenes tilsyn”*. <https://www.helsetilsynet.no/publikasjoner/rapport-fra-helsetilsynet/2020/barns-helse-er-folkehelse/> NFBIB mener fortsatt at tilsynet med de virksomheter som forskriften omfatter, legges til et uavhengig tilsyn utenfor kommunens administrasjon, (f.eks. lagt til Statsforvalteren eller Arbeidstilsynet).
5. **Informasjonsplikt** – NFBIBs erfaring er at denne informasjonsplikten knapt har vært brukt, noe Helsetilsynet også påpeker i sin rapport. Informasjonsplikten må også gjelde virksomhetens godkjenningsstatus samt vedlikeholdsplaner, tilsyn og internkontroll. Kommunene og fylkeskommunene må benytte seg av sine nettsider og andre digitale plattformer som foresatte og elever bruker for å gjøre denne informasjonen kjent for elever og foreldre.

6. **Helsemessig tilfredsstillende virksomhet** – Virksomheten skal drives på en helsemessig tilfredsstillende måte. Kravet bygger på *Anbefalte faglige normer for inneklime fra 2015 (FHI)* <https://www.fhi.no/publ/2015/anbefalte-faglige-normer-for-innekl/>, og Kunnskapsgrunnlaget av 2016: *Inneklime i skoler og barnehager - Helsemessig betydning for barn og unge (Hdir og FHI)*. *Inneklime i skoler og barnehager. Helsemessig betydning for barn og unge - FHI*.
Det er et faktum at FHI i dag ikke oppdaterer disse faglige normene til dagens kunnskap og utfordringer. Med en pandemi bak oss samt naturkatastrofer i form av store mengder vann og fukt i bygninger, er det ikke tilfredsstillende at kunnskap innen et så viktig helseområde ikke blir oppdatert (per oktober 2023).
7. **Støvreduserende forhold** - Veilederen må avspeile kunnskapsgrunnlaget "*Inneklime i skoler og barnehager*" (se ovenfor) og "*Teppegulv, inneklime og helsepåvirkning*" av Becher, Bakke, Øvrevik, Swarze, Hongslo og Nilsen (2016), <https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/1450837/> som fraråder bruk av heldekkende tepper. Sammendrag ved J. V. Bakke og medarbeidere: <https://www.fhi.no/historisk-arkiv/inneklime---historisk-arkiv/tepegulv---skadelig-for-inneklime-og-helse/>
8. **Et røykfritt Norge** - Veilederen må gjenspeile målet om å gjøre Norge til et røykfritt samfunn. Dette gjelder både tobakk og e-sigaretter innenfor barnehagens og skolens område.
9. **Beplantning** - Med et godt søkelys og bevissthet på allergivennlig beplantning, biodiversitet, Norsk Standard for universell utforming av uteområder NS 11005:2011 og Giftinformasjonen om giftige planter, blir det gode grønne miljøer for barn og unge. Se: 'Helserådet' 19. april 2013: *Spesialnummer om Pollen og planter til besvær*: <https://www.bedreinnemiljoforbarn.no/pollen-og-planter-til-besvaer/>
10. **Forebygging** - Gode rutiner for forvaltning, drift og vedlikehold vil være et forebyggende tiltak for å redusere inneklimeproblemer inkludert fukt. Veilederen må gjenspeile eksempler på gode rutiner.
11. **Revisjon av veilederen** - Om Helsedirektoratet ønsker det, stiller NFBIB gjerne opp for å hjelpe til med revisjonen av denne viktige veilederen for barns innemiljø.

NFBIB er klar over at det vil koste å etablere et godt og helsevennlig miljø for alle barn og unge. Men det er god samfunnsøkonomi å investere i miljø og helse for barn og unge.

Samfunnsøkonomisk vil det ha en lavere samfunnskostnad med et helhetlig system som gir godt miljø og god helse for barn og unge, enn et system som ikke gir tilfredsstillende miljø og helse. Forebygging vil koste, men når forebygging fungerer, vil samfunnet få besparelser, eksempelvis i reduserte helsekostnader og økt læringsutbytte for elever. Men det er også viktig at en god forebygging i miljø og helse gir bedre livskvalitet for barn og unge.

En vesentlig faktor for miljø og helse for barn og ungdom er offentlige bygg og systematisk vedlikeholdet av disse. Et bygg med mangelfullt vedlikehold er i realiteten et kostbart bygg.

Et godt vedlikehold av bygg over tid er kostnadsbesparende. Det er et gode for eier og brukere, mens et dårlig vedlikeholdt bygg er en ulempe som gir dårlig omdømme for eier og helseutfordringer for brukere.

Ved planlegging, rehabilitering, oppussing og nyinnkjøp av inventar, må det tas hensyn så man unngår produkter med kjemikalier som kan medføre helseskadelig avgassing. Vi refererer angående byggenes vedlikehold og kvalitet til det som ble skrevet i Meld. St. 19 2014-2015 punkt 6.2:

«Ved å ta vare på byggene ved god forvaltning, drift og vedlikehold tar vi vare på store nasjonale materielle verdier, men vel så viktig er at vi samtidig også tar vare på helsen og trivselen til menneskene i bygget. Dette er både kommunenes og de andre skoleeierens ansvar».

I ny Folkehelsemelding står det: Meld. St. 15 (2022–2023) **Folkehelsemeldinga — Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjeller**

«Ingen barn og unge skal bli varig sjuke av å gå på skulen eller i barnehagen. Godt innemiljø er ein viktig føresetnad for eit stimulerande lærings- og undervisningsmiljø. I den reviderte forskrifta om miljø og helse i barnehagar, skular og skulefritidsordningar vurderer ein å ta med eit krav om at godkjende verksemdar skal ha ein oppdatert og langsiktig vedlikehaldsplan som sikrar at lokala for verksemda og uteområde blir haldne ved like på ein helsemessig tilfredsstillande måte. Helse- og omsorgsdepartementet meiner at eit tydelegare krav til vedlikehaldsplanar vil få både verksemdene sjølve og eigarane av verksemdene til å rette meir merksemd mot vedlikehald og dermed legge til rette for meir langsiktig planlegging i verksemdene. Det kan gjere det lettare å sikre at det blir investert i vedlikehald og god drift framfor dyre skipperetak, og å få gjennomslag for å prioritere vedlikehald i budsjetta til kommunane og verksemdene»

Dette er kloke ord i denne Folkehelsemeldingen. Det er forhold som samfunnsaktørene må forvalte på en god og ansvarlig måte fremover for å oppnå godt miljø og god helse for barn og unge. Det skal ikke være store helseforskjeller mellom de forskjellige skoler og barnehager når det gjelder barna. For alle barn og unge er helse og trivsel og et helhetlig godt miljø viktig.

I dokumentet Inneklima i skoler og barnehager – Helsemessig betydning for barn og unge leser vi i konklusjonen:

«Det er viktig at tiltak rettes mot forhold som tilstrekkelig ventilasjon med ren uteluft, forhøyede radonkonsentrasjoner, allergener, fukt- og råteskader, dårlig rengjøring og støvsanering, uheldige valg av bygnings- og innredningsmaterialer, kjemikaliebruk og brukeradferd.

Gode rutiner for forvaltning, drift og vedlikehold vil være et godt forebyggende tiltak mot inneklimaproblemer».

NFBIB vil påpeke at følges denne konklusjonen, er vi på god veg til å sikre barns helse og fremtidens folkehelse.

Med vennlig hilsen styret i

Norsk Forum for Bedre Innemiljø (sign.)

Marianne Bjerke, leder (tidligere seniorrådgiver i Helsedirektoratets Folkehelseavdeling)
Finn Levy (pensjonert overlege, Miljø- og arbeidsmedisin, OUS)
Jan Vilhelm Bakke (nylig pensjonert overlege PhD. Arbeidsmedisin)
Rolf E. Hoaas (pensjonert ingeniør, Trondheim kommune)
Kai Gustavsen (fagansvarlig inneklima, NAAF)

Utdypende kommentar til de enkelte paragrafer og punkter

1. Innledende bestemmelser

§ 1. Formål: Her bør det komme tydelig frem at kommunens støtteapparat som miljørettet helsevern, kommunelege og bedriftshelsetjeneste skal involveres når det planlegges å bygge eller rehabilitere nye barnehager og skoler.

§ 2. Virkeområde: Her bør det komme tydelig frem at forskriften også gjelder for lokaler som leies til skole- og barnehageformål.

§ 3. Ansvar for virksomhetens plikter etter forskriften: Her bør kommunens plikt til å veilede komme frem. Tilsyn og veiledning/rådgivning må organiseres slik at det er adskilt.

2. Miljø- og helsekrav til virksomheter

§ 4. Helsemessig tilfredsstillende virksomhet

- Beplantning er viktig, og vekstene som velges bør være allergivennlige.
- Det må tas hensyn til barn og unge som er allergiske overfor kjæledyr. Det må være rutiner slik at det iverksettes nødvendig forebyggende tiltak. *Ref. Inneklima i skoler og barnehager – Helsemessig betydning for barn og unge kapittel 4. (FHI og Helsedir.)*
- Under Arealnormer: Garderobe skal ikke inngå i barnehagens beregning av lekeareal.
- Lokalene og uteområdene må utformes og tilrettelegges på en slik måte at de kan brukes av alle elever og barn, uavhengig av funksjonsevne og **miljøhemming**.

§ 5 Beliggenhet:

- Her bør det komme frem at bygningen og uteområdet plassering i forhold til stråling fra høyspentmaster og mobilsendere må vektlegges.
- Ved valg av beliggenhet bør det komme frem at uteområdet skal risiko vurderes med tanke på ekstremnedbør som kan føre til flom, ras og andre uønskede hendelser.
- Det må tydelig frem at det kun skal velges allergivennlige vekster i utemiljøet slik at uteområdet blir tilgjengelig for alle.
- Radonforekomst må vurderes ved valg av beliggenhet.

§ 6 Inneklima:

- Informasjon, brukermedvirkning, teknisk kompetanse og samhandling er avgjørende for å lykkes i arbeidet med de ulike miljøene som nevnes i paragrafen.
- Det bør komme frem at forebyggende arbeid med fokus på for eksempel fukt, kjemikaliebruk og renhold, er viktig for tilfredsstillende inneklima.
- Aktiv bruk av den gjenkjennbare internkontrollhåndboken, FDV-permen, brannpermen og andre støttesystem vil være nyttig i det systematiske arbeidet.
- Vinduer i undervisningsrom og oppholdsrom må kunne åpnes for gjennomlufting og settes i luftestilling.
- I pollensesongen bør to vinduer med pollennett brukes.
- Det må være et overordnet mål at produkter som inngår i drift og vedlikehold velges av hensyn til det beste for menneskelig helse og miljø. Innkjøpsrutiner og anbudsprosesser må

innrettes slik at krav om helse- og miljøvennlighet ikke kan overprøves av økonomiske hensyn der mindre egnede produkter blir valgt.

- Det bør komme frem at kildesortering og håndtering av matrester som melk, frukt og annet søl som og matrester i rommet påvirker inneklimate negativt.
- Utvendig solavskjerming er viktig for å ivareta temperaturkontroll.
- Heldekkende teppegulv skal ikke forekomme i skoler og barnehager.
- Stråling fra elektromagnetisk felt (EMF) skal holdes så lavt som praktisk mulig. Mobilmaster/sendere skal ikke plasseres på skolens-/barnehagens område og uansett i god avstand, fortrinnsvis så de ikke sees fra skole/barnehage. *(Mange foreldre er opptatt av dette og bekymret for den økende strålebelastningen. Det er rapportert at ugunstige/alvorlige helseeffekter kan opptre på kortere eller lengre sikt. Dette at enkelte foreldre er utrygge for barnas sikkerhet i barnehage/skole, bør tas hensyn til.)*
- Bruk av trådløse nettverk i barnehager skal unngås helt når barna er inne.
- I skoler bør WiFi og rutere som må brukes i undervisningssammenheng, plasseres unna oppholdssoner der lærere eller elever befinner seg lengre tid sammenhengende. *(Det er ikke bevist at den økende bruk av trådløse nettverk er uten ugunstig helsepåvirkning over tid, spesielt nå som barn blir ganske betydelig eksponert, både hjemme, på fritid og i undervisningssammenheng. Føre-var-prinsippet bør brukes!)*
- Barn bør ikke sitte lengre tid med nettbrett eller mobil-/smarttelefoner inntil kroppen. *Referanse: Butler, T. (2019). On the Clear Evidence of the Risks to Children from Non-ionizing Radio Frequency Radiation: The Case of Digital Technologies in the Home, Classroom and Society. Cork, Ireland: University College Cork. 33 pp. 2019. [Rapport]*

§ 7 Lysforhold:

- Det bør komme frem at fargevalg på inventar, gardiner, vegger og gulv påvirker lysforholdene.
- Det må være god tilgang på dagslys og utsyn i undervisningsrom og oppholdsrom.

§ 8 Lydforhold:

- Det må komme frem at støydempende installasjoner og tiltak må være renholdsvennlige.

§ 9 Måltider og spisetid:

- Mat er viktig for skolemiljø, helse, læring, konsentrasjon og ytelse.

§ 10 Drikkevann:

- Legionellaforebyggende tiltak bør nevnes som en del av virksomhetens internkontroll.

§ 11 Sanitære anlegg:

- Under tema **Anleggene må ha**, bør det innarbeides at servanter og utstyr ikke skal ha skarpe kanter og utforming slik at ingen skades.

§ 12 Rengjøring og avfallshåndtering:

- Materialvalg og interiør bør utformes slik at det er lett å rengjøre og vedlikeholde.
- Virksomheten bør legge opp til brukermedvirkning da dette er avgjørende for hvordan rom og avdelinger blir rengjort innen avsatt tidsressurs.

- Rutiner for støvsanering må nevnes, da regelmessig fjerning av støv fra høyereliggende flater er viktig for inneklima. Det bør komme frem at gulvene skal være renholdsvennlige blant annet ved at skap og toalett henges på vegg.
- Renholdsmidler bør være parfymefrie, helse- og miljøvennlige.

§ 13 Smittevern:

- Alle rom med varig opphold må ha vinduer som kan åpnes slik at effektiv gjennomlufting kan utføres regelmessig.
- Erfaringer fra Covid-19 viser at det er viktig å ha klasserom og avdelinger som kan gjennomluftes regelmessig.

§ 14 Beredskap, førstehjelp og sikkerhetsutstyr:

- I denne paragrafen må det innarbeides at ansatte i skoler og barnehager skal ha lett tilgang til livsviktige (akuttmedisin) medisiner for allergikere og andre grupper med kroniske sykdommer.
- Rutiner som sikrer barn og elevers helse må også ivaretas på tur og andre aktiviteter.
- Det må komme frem at leder har ansvar for at personalet får nødvendig opplæring i bruk av førstehjelpsutstyr og nødvendige medisiner.

3. Godkjenning, internkontroll, tilsyn og klage m.v.

Se innledningen i vårt hørings svar.

4. Metode og prosess

Se innledningen i vårt hørings svar

Generelt

Idébank som inviterer til lokal handling:

- Under hver paragraf bør det innarbeides lenke til praktisk idébank der ansatte i kommuneadministrasjonen, ledere i skole og barnehage, ansatte og foresatte kan hente ideer til praktisk arbeid. En funksjon som vi har erfaring med fra gjennomførte prosjekt, vil være nyttig når inneklima og miljørettet helsevern settes på dagsorden.